

ДЕМЧЕНКО Тамара Павлівна
кандидат історичних наук, доцент
ЯСНОВСЬКА Людмила Василівна
кандидат історичних наук, доцент,
НУ «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

Ідея і чин поетичної спадщини Максима Гриви (на прикладі вірша «Ми»)

Максима Гриву переважна більшість істориків української літератури відносять до репрезентантів Празької поетичної школи, що постала в Чехословаччині в першій половині 20-х рр. ХХ ст. Оскільки ця постать маловідома, варто, хоча б стисло вказати на головні віхи біографії поета.

Він – уродженець Чернігівщини, але дані про ранній період життя практично відсутні. В нашому розпорядженні є одне достовірне джерело – запис про хрещення 21 лютого 1891 р. Максима Ілліча Загрівого (в подальшому прізвище писалося Загрівний) у Покровській церкві села Козел Чернігівського повіту (нині смт Михайло-Коцюбинське). Народився хлопчик напередодні, 20 лютого (за новим стилем 7 лютого), в родині козака Іллі Лукича та його дружини Марії Іванівни [1, с. 125]. Минулого року, напередодні святкування Дня Незалежності було урочисто відкрито меморіальну дошку земляку. Вона встановлена на стіні селищного історико-краєзнавчого музею поряд з пам'ятним знаком на честь поета Василя Еллана-Блакитного. На щастя, російські агресори, які окупували

селище, не пошкодили їх. Але війна унеможливила підготовку збірника творів М. Гриви, який керівництво місцевої громади пообіцяло видати власним коштом.

Максим Грива воював у Збройних Силах УНР, мав звання поручника [6, с. 376]. Коли українська армія зазнала поразки від більшовицької Росії, як і інші вояки, Грива опинився в одному з таборів (м. Каліш) для інтернованих на території Польщі. Там дала про себе знати невиліковна хвороба – туберкульоз. Водночас саме в таборі з'явилися перші вірші воїна, що лікувався у шпитальному бараці. Вони друкувалися у таборовому літературному часописі «Веселка», перше число якого відкривалося віршем М. Гриви.

У 1922 р. М. Грива подався до Праги, щоб отримати вищу освіту в одному з українських вишів. Він закінчив матуральні курси при Подєбрадській господарчій академії і був зарахований на перший курс Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (УВПІ) на історично-літературний відділ. На жаль, ми не знаємо, чи пощастило йому здобути диплом. Попри тяжку недугу, М. Грива прилучився до націоналістичного руху, який завершився утворенням ОУН. Він був учасником Першого конгресу організації, де виступив із доповідями «Шкільна політика» та «Література й мистецтво України» [5, с. 91]. Дата смерті поета зафіксована у некролозі, вміщеному перемишльською газетою «Український голос»: «В Пшерові на Мораві помер 19 червня 1931 [року] Максим Загривний, родом з Великої України. Хорий був на сухоти легенів; прожив 40 літ. Ховала його православна чеська община й українська еміграція в Пшерові. Труна була

уквітчана вінком з жовто-синьою стьождою; промову над могилою виголосив інж[енер] Юрій Колярд» [9].

Максим Грива писав мало: через багато років дослідник його творчості наголосив, що доробок поета складає приблизно 30 віршів і одну прозову річ [4, с. 716-723]. До антології «Поети Празької школи» з його доробку увійшло 24 віршів та «шкіців» [8, с. 95–117].

Найвідоміша його поезія «Ми» («Нас питають – якого ми роду») користувалася надзвичайною популярністю в середовищі українських емігрантів та західних українців. Згідно з даними редакції «Нового Шляху», вона вперше з'явилася на сторінках журналу «Державна Нація» – друкованому органі Легії Українських Націоналістів у 1926 р. [3]. Її дещо видозмінений текст став основою для маршової пісні вояків УНА-УНСО. У мережі можна знайти ще декілька найбільш поширених версій вірша.

Як і більшість представників Празької поетичної школи, Максим Грива не просто цікавився українською історією. Для нього осмислення уроків минулого стало засобом боротьби за визволення Батьківщини, найбільшим ворогом якої він, переживши поразку, вважав Росію, якими б брехливими гаслами, вона не прикривала свою імперську, загарбницьку сутність.

Власне, це була спільна ідейна платформа, яка об'єднувала молодих українських інтелектуалів, поетів, що вийшли переважно із середовища колишніх військовиків. У творчості Олега Ольжича, Олени Теліги, Євгена Маланюка, Леоніда Мосендза, Юрія Дарагана, Олекси Стефановича, Миколи Чирського, у кого в більшою мірою,

у кого – меншою, присутні історичні сюжети. При цьому автори не просто апелюють до визначних постатей, доленосних подій сивої давнини, а прагнуть показати їхній зв'язок з історією визвольних змагань 1917–1921 рр., наступність поколінь борців за незалежність України. Фаховий історик і археолог Олег Ольжич (Кандиба) у публіцистичній статті 1941 р. так схаактеризував віковічне прагнення українців до волі: «Міцний і нестерпний був заповіт історії навіть у XIX ст. Гриміла ним кожна народна пісня, [...] і народна стихія відповіла у вирі 1917 р. громовим привітом сучасної національної революції “Слава Україні!”» [7, с. 309–310].

Безперечно, що ця ідея найшла своє відображення і в поезії М. Гриви. Доречно буде зауважити, що історію України в УВІІ читав видатний український історик Дмитро Дорошенко, М. Гриві пощастило на вчителів і колег. Студіювання історії та досвід власної участі у визвольних змаганнях сформували його переконання: тільки силою зброї можна здобути волю. У вірші «Ми» автор не випадково зупинився на двох найбільш переконливих історичних прикладах: боротьбі Київської Русі проти могутніх сусідів та козацької України проти Московії. Поет-воїн зробив наголос на потребі національної самоідентифікації українців. Не розкриваючи суті подій, він своєрідними маркерами історії військових звитяг (і поразок, яких було теж чимало) зробив географічні назви: Царград (Константинополь), Варшава, Суздаль, Москва, Полтава, Чигирин. У вірші зустрічається тільки одне ім'я історичної особи – польського короля Сігізмунда III Вази, який був одним із організаторів

походу на Москву у 1618 р. А «водив» поляків гетьман Війська Запорозького Петро Сагайдачний. Іван Мазепа був союзником шведів (варязької раті). Змінювалися союзники українців, а головний ворог залишався незмінним: московити. Незмінними залишалися і його методи. У статті «Підрахунки» [Нова рада. 1918. 18 лютого]. С. Єфремов порівнював окупацію Києва у лютому 1918 р. більшовицькими військами під командуванням М. Муравйова із захопленням і розоренням столиці владими́ро-суздальським князем Андрієм Боголюбським у 1169 р. [2, с. 491–492].

У кожній строфі звучить тема збройного протистояння ворогу, символом якого у Гриви став меч. Завершується невеликий, але насичений роздумами вірш рядками: «...ще пальці будуть прилипати / до насичених кров'ю мечів». Це звучить як пророцтво і неминучість усвідомлення тривалої, кривавої боротьби з ворогом заради самого існування українського народу. Думається, що творчий спадок Максима Гриви можна належно оцінити словами Юрія Щербака: «Часом божевільні прозріння поетів важать більше, ніж усі боязкі прогнози політичних прозаїків» [10, с. 25].

1. Демченко Т., Ясновська Л. Максим Грива – поет і воїн (До 130-річчя від дня народження та 90-х роковин з часу смерті). *Літературний Чернігів*. 2021. № 4 (96). С. 124–138.

2. Єфремов С. Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.) У двох т. / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та інш. Київ: Дух і Літера, 2013. Т. 1. 648 с. «БІБЛІОТЕКА СПРОТИВУ, БІБЛІОТЕКА НАДІЇ»).

3. Календар-альманах Нового Шляху на 1986 рік. Торонто, Онтаріо. С. 5.

4. Крупач М. Письменник із «празького» грона / Поети Празької школи: срібні сурми : антологія/ упоряд. М. Ільницький. Київ: Смолоскип, 2009. С. 716-723.

5. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Перший том: 1920–1939 / Ред. С. Ленкавський. Мюнхен–Лондон–Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. [Перевид.: Львів, 2003]. 642 с.

6. Моренець В. І. Армія за дротами. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня “Рута”», 2018. 432 с.

7. Ольжич О. Вибрані твори / Упоряд. О. Зінкевич; передм. Є. Сверстюка. Вид. друге. Київ: Смолоскип, 2009. 664 с.

8. Поети Празької школи: Срібні сурми. Антологія / Упоряд. М. Ільницький. Київ: Смолоскип, 2009. 916 с.

9. Український голос. (Перемишль). 1931. Ч. 31. 28 червня.

10. Щербак Ю. Україна в епоху війномиру: книга підсумків і пророцтв. Київ: Ярославів Вал, 2020. 352 с.